

А. Радкліф використовує «стару» наративну модель, але накладає на неї «новомодний» готичний фон. Дія її романів відбувається в екзотичних країнах, в похмурих таємничих замках, монастирях, в стінах яких стався злочин. Причиною пригод героїні, як правило, сироти, стає опікун, який хоче заволодіти її спадщиною.

Деякі особливості готичного роману знайшли своє відображення у творчості сестер Шарлоти й Емілі Бронте. В романах «Джен Ейр» та «Грозовий перевал» промальовуються специфічні жіночі фантазії і страхи, імпліцитний протест проти патріархальних структур влади. Героїня цих творів – молода, активна жінка, яка, хоч і несміливо, вже бореться за свої права.

Таким чином, ми можемо зробити висновок, що готичний роман, виникнувши наприкінці XVIII століття, змінювався протягом двохсотлітнього свого розвитку. Головними його ознаками залишаються: сюжет, який будується навколо таємниці; оповідь, оповита атмосферою страху і жаху, яка розгортається у вигляді безперервної серії загроз; похмура і зловісна атмосфера, що підтримує загальний відчуття таємничості; наявність лиходія. А завдяки «жіночим» творам в ужиток вводиться такий літературний прийом, як «пояснення надприродного», який дозволив дамам створювати реалістичні романи, схожі за стилем, настроєм і змістом на готичні; їхня героїня – слабка жінка, яка все ж протистоїть суворому і не завжди справедливому світу.

Список використаної літератури

1. Вацуро В. Э. Готический роман в России. М. : Новое литературное обозрение, 2002. 544 с.
2. Мацапура Л. Английский готический роман конца XVIII – начала XIX веков: формирование канона. Филологические науки. 2013. № 13. С. 31–38.

Научный руководитель: к. ф. н., ст. преп. Иванова Н.П.

Суворов Б.

Черкаський національний університет ім. Б. Хмельницького

МАСОВА ЛІТЕРАТУРА ЯК СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ТА ХУДОЖНИЙ ФЕНОМЕН

Масова література – невід’ємна частина сучасного літературного процесу. Твори масової літератури існують головним чином для розваги, для релаксу й відпочинку, для психотерапії, бо компенсують те, чого людині бракує в її рутинному житті. Читач отримує можливість забути про дійсність, зняти напругу та негативні емоції. Масова література – ескапістська, адже, моделюючи різноманітні ситуації людських стосунків, така література пропонує варіанти відповідей на актуальні запитання: як жити? чого прагнути? який вихід із ситуації обрати? Як стверджує Дж. Кавелті, «більш художньою і такою, що врешті-решт дає більш повне задоволення, стає та форма ескапізму, яка може існувати тривалий час і сама запропонує способи розв’язання проблем» [3, 43].

Загальна демократизація суспільства, урбанізація, промислова революція, масовізація освіти підготували ґрунт для розвитку масової літератури і масової культури. Дослідження феномену масової літератури у світовому літературознавстві починаються із загальним осмисленням масової культури у 30-х роках XX століття. Термін «масова література» співвідноситься з поняттями «масове суспільство», «масова свідомість», «масова культура», «масова людина», а отже, асоціюється з філософсько-культурологічними й соціологічними концепціями. Теоретичним підґрунтям для формування визначення поняття «масової літератури» є праці Х. Ортеги-і-Гасета, Т. Адорно, О. Хакслі, М. Фрая, Ю. Лотмана, М. Черняк, С. Добренка та інших, в яких висвітлено проблеми інтерпретації творів масової літератури, визначення її естетичних ознак та впливу на літературний процес. У «Літературознавчій енциклопедії» Юрія Коваліва зазначено, що «масова література – широко тиражована розважальна або дидактична белетристика, адаптована для розуміння пересічним читачем, переважно позбавлена естетичної цінності» [2].

У масовій літературі існують суворі формально-змістовні моделі прозових творів, побудованих за певними сюжетними схемами, які мають спільну тематику, усталений набір дійових осіб і типів героїв. Змістовно-композиційні стереотипи та естетичні шаблони лежать в основі всіх жанрово-тематичних різновидів масової літератури; вони будуються відповідно до «жанрових очікувань» читача і визначають «серійність» видавничих проєктів. Клішованість, повторюваність елементів і структур, з одного боку, свідчить про спрощеність естетичних моделей, а з іншого, про орієнтацію на транснаціональний код «масово культурних» знаків, тому новою рисою сучасної масової культури є її прогресуючий космополітичний характер, пов'язаний з процесами глобалізації, стиранням національних відмінностей і, як наслідок, однаковістю мотивів, сюжетів, прийомів. Серед основних факторів, що надають твору масової літератури читабельності, М. Литовська називає «упізнаваність сюжетних моделей; стереотипність іміджів героїв; містичний пафос зображення соціальних практик; умовна екзотичність фабули; правдоподібність деталей зображуваного; відсутність соціальної критики; відтворення вічних почуттів; співзвучність життєвим інтересам кожного читача» [1].

Жанрова система масової літератури – розгалужена і багаторівнева сукупність літературних творів. В основу кожного жанру масової літератури покладено певний канон, який передбачає як проблемно-тематичну визначеність, так і жорстку структуру, коли за кожним елементом форми закріплений певний зміст. Твори масової літератури «будуються за трафаретними сюжетними схемами, мають схожу тематику та наративну структуру, відповідають звичним естетичним шаблонам та ідеологічним стереотипам». М. Мельников перераховує такі складові жанрово-тематичних канонів масової літератури: сюжетна схема, тематика, набір дійових осіб (підлеглих сюжетній функції), клішовані елементи художньої форми (шаблони, стереотипи, канонічні прийоми) [4].

Продукти масової літератури можна відносити до різних жанрів: фентезі, наукова фантастика, любовний, пригодницький, кримінальний, готичний романи, політичний трилер, іронічний, шпигунський детективи, авантюрний роман, романтична кримінальна драма, бойовик, мелодрама тощо.

Сучасна масова література становить собою явище неоднорідне як за жанровими, так і за художніми ознаками. Для цих текстів характерним є наявність яскравого, цікавого сюжету, напруженої інтриги, атмосфери таємниці, відверта авторська оцінка, присутність певного літературного шаблону, розробка злободенних питань сьогодення. Масову літературу читають із задоволенням, вона задовольняє інтереси різних прошарків населення, різних професійних груп, різні естетичні очікування.

Список використаної літератури

1. Гура Н. П. Жанрова своєрідність циклу романів про професора Ленгдона Дена Брауна / Н. П. Гура, О. К. Бойко // Вісник Маріупольського державного університету. Серія : Філологія. 2014. Вип. 10. С. 21-27. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vmdu_2014_10_5
2. Літературознавча енциклопедія: У 2-х томах. Т.1 / Авт.-уклад. Ю. Ковалів. К. : ВЦ «Академія», 2007. 608 с.
3. Кавелти Дж. Г. Изучение литературных формул. Новое литературное обозрение. 1996. № 22. С. 33 – 64.
4. Кривопишина А. Масова та елітарна літератури в Україні: зауваги до теми [Електронний ресурс] / Анна Кривопишина. Режим доступу : <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/570>

Науковий керівник: ст. викл. Костюк Т.П.